

KUTATÁSI EREDMÉNYEK – 2016

(Lezárult kutatások összefoglalói)

Címjegyzék

Az ISRD-3 nemzetközi látenciakutatás.....	1
A vallásosság mérése a posztmodernben. A vallásra vonatkozó kriminológiai elméletek.....	2
Külföldi harcosok az iszlamista terrorszervezetekben európai áttekintésben.....	3
A szakvélemény megalapozottságának szervezeti-igazgatási és jogi pillérei.....	4
”Offender supervision in Europe” COST Action (No IS1106).....	5
A kifosztás bűncselekményének empirikus vizsgálata.....	7
A cyber-bűnözés egyes hazai és nemzetközi megjelenési formái, szabályozási kísérletek.....	8
A bűncselekménytalan alapjai a magyar büntetőjogban II. A bűncselekmények dogmatikai szempontú csoportosítása.....	9
Állatvédelem a büntetőjogban.....	9
Önbevallásos kérdezőtechnika alkalmazása a kriminológiai kutatásokban.....	10
Az emberölések jogalkalmazási problémái és kriminológiai jellemzői.....	11
A kábítószerpiac új kihívásai, figyelemmel az új pszichoaktív anyagok elterjedésére II. (utánkövetéses kutatás).....	12
A kábítószer szerepe a bűnelkövetésben (statisztikai adatok elemzése).....	13
Az oktatás szerepe és feladata a bűnmegelőzésben.....	14
A magánindítvány büntetőjogi és büntetőeljárás szerepe; a magánindítvány hiányának következményei.....	15
Bizonyítás és bizonyítottság a büntetőeljárásban.....	16
A migrációval kapcsolatos bűnözés egyes aspektusai és jogi vonatkozásai a nemzetközi szakirodalom és a 2015. évi migrációs válság tükrében.....	16
A grafológia mint kérdéses tudományos megalapozottságú szakterület alkalmazhatósága a büntetőeljárásban.....	17
Metszéspontok: Unió büntetőjog és alapjogok.....	18
Az Európai Emberi Jogi Egyezmény és a magyar jogrend kapcsolata.....	19
Gyűlölet-bűncselekmények Magyarországon.....	20
Kockázatelemzés a pártfogói munkában.....	21

I. KUTATÁSI FŐIRÁNYOK

1. ELSŐ FŐIRÁNY: TÁRSADALOM ÉS BŰNÖZÉS

Sárik Eszter:

Az ISRD-3 nemzetközi látenciakutatás

A kutatás a 7-9. osztályosok körében (12-15 éves, bűnmegelőzési szempontból szenzitív korosztályban) vizsgálta a hatóságok előtt látenciában maradt deviáns magatartásokat. A kérdőív rákérdezett a fiatalok alkohol-, drogfogyasztási szokásaira, illetőleg az általuk elkövetett – és a hatóságok előtt rejtve maradt – kisebb súlyú bűncselekményekre (rongálás, graffiti, bolti lopás stb.) A vizsgálat célja az volt, hogy az ún. hagyományos szocializációs tényezőkhöz (család, iskola, baráti társaság, lakókörnyezet) való kötődés és az esetlegesen megvalósított deviáns magatartások összefüggéseit feltérképezze. A kutatási eredmények alapján képet kaphattunk a magyarországi fiatalok szabadidős struktúrájáról, szerfogyasztási szokásairól, amely hozzásegíthet ahhoz, hogy a hatályos Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégia keretében – illetőleg

annak szakmai és jogi bázisára támaszkodva – célirányos programokat hozzanak létre az érintett korosztályok számára. A felmérés nem korlátozódott az elkövetői oldalra, hanem betekintést engedett az áldozattá válás kockázataiba is, így az is feltérképezhetővé válik, hogy fiatal korosztályok milyen veszélyeknek vannak kitéve.

Tekintettel arra, hogy a felmérés iskolás korosztályban és diákok közt zajlott, a vizsgálat módot adott arra, hogy az ifjúsági korosztályokat, illetőleg az esetleges bűnelkövetési ívet teljes spektrumon áttekintsük. Az iskolai látencia-felmérések átfogó képet adnak a diákok viselkedéséről, és – minthogy elsődlegesen nem a bűnelkövető fiatalokra koncentrálnak – képesek feltérképezni az „átlagosnak” tekinthető gyerekek viselkedését, és azt, hogy a rendezett háttérű fiatalok között milyen jelenségek okoznak problémát. A felmérésben kifejezetten jó anyagi körülmények között élő, rendezett családi háttérű diákokat kérdeztünk meg, akik szívesen járnak iskolába és jó a tanulmányi eredményük.

A fiatalok szabadidejüket jellemzően a baráti társasággal töltik, programjaik azonban társadalom-konform tevékenységek: sport, színházlátogatás, művészeti tevékenységek stb. A diákok ritkán csatangolnak céltalanul, nem vesznek részt mások öncélú heccelésében, romboló magatartásformákban. Az agresszív viselkedés nem jellemző a megkérdezettek körében, ahogy a vagyon elleni bűncselekmények elkövetése és a drogfogyasztás sem. Az eredmények alapján a korosztályban az alkalmankénti mértéketlen alkoholfogyasztás, az ún. rohamivás (*binge drinking*) jelenthet problémát.

A vizsgálat módot adott arra, hogy Hirschi szociális kontroll elméletét alátámassza. Bizonyítást nyert ugyanis, hogy ha működik a családi, iskolai és a közösségi kontroll, a gyermek érzelmi biztonságban van, támaszkodhat a szüleire emocionálisan, az iskolai előmenetele és decens baráti társaság elérhető számára, akkor jóval kisebb az esély a kisiklásra, a bűncselekmények elkövetésére.

Sárik Eszter:

A vallásosság mérése a posztmodernben. A vallásra vonatkozó kriminológiai elméletek

A vizsgálat a kriminológia és a vallás, a kriminológia és a vallásosság kapcsolatát elemezte a nemzetközi szakirodalom alapján. A kérdés az volt, hogy egy olyan speciális területen, mint a kriminológia, hogyan helyezhető el a vallás, a vallásosság jelensége. Talál-e a vallás és a kriminológia a posztmodernítésben kapcsolódási pontokat? Észlelhetők-e azok a tendenciák, amelyek a társadalomtudományokat általánosságban jellemzik? Van-e olyan pontja a keresztény (ehelyütt elsődlegesen a katolikus) felfogásnak, amely a közeledést megerősíti?

A kriminológia speciális helyzetben van interdiszciplináris volta miatt, hiszen kriminálpolitikai nyomatékot képez, hatást gyakorol, de tudásában, szakmai ismereteiben a társtudományokra (is) támaszkodik. Egyszerre kell tehát lépést tartania a társtudományok – pszichológia, szociológia –ismereteivel, figyelemmel lennie az adott korszak filozófiai irányultságára, az emberi jogi maximákra, az állam és az egyén kapcsolatára: összességében a büntetőjog alkotmányos kereteire.

Ráadásul a tudományágon belül külön kihívást jelentett az a felfogás, amely a vallásosságot az alacsony intellektussal és az alacsony iskolázottsággal kapcsolta össze évtizedeken – ad absurdum évszázadokon – keresztül, így evidensnek tűnt, hogy a vallásos emberek körében nagyobb a hátrányos helyzetűek, következésképpen az elhajlók és bűnelkövetők aránya is. Fel sem merült a vallásosság mint a devianciától megóvó, attól visszatartó hatás: a vallásosság pozitív megítéléséért ebben a tudományágban „külön harcot” kellett folytatni.

A kérdés tárgyalását a priori három szegmensre választottam:

1. Elvi szinten, az emberi jogok kontextusában megfér-e egymással a bűnmegelőzés – a tudomány kriminálpolitikai aspektusa –, illetőleg a vallást a társadalom színpadán megjelenítő egyház (tanulmányomban elsődlegesen a katolikus egyház)?
2. Filozófiai szempontból miképpen függ össze a *vallás* és a kriminológiai gondolkodás? Hogyan helyezkedik el a bűn és a törvény fogalma a vallásban és a kriminológiában?
3. Hogyan kapcsolódhat a *vallásosság* és a kriminológia mint a bűnelkövetővé válás oka-it, hátterét vizsgáló tudomány? Helyet kaphat a vallás elemzése a kriminológia etiológiai ágában?

Ezek a kérdések szervesen egymásra épülnek, különös tekintettel arra, hogy a bűnmegelőzés egyszerre politikai és tudományos kérdés is. A bűnmegelőzés és politikai dimenziója nem találhat kapcsolatot a vallás kvázi politikai arcával, az egyházzal, ha nincsenek filozófiai kapcsolódási pontok. Ugyanakkor a vallás, a vallásosság csak akkor kaphat effektív és megalapozott szerepet a bűnmegelőzésben, ha a vallásosság, immanensen pedig a vallásosság etikai arculata helyet kaphat a kriminológia tudományában. A vallás és a kriminológia a posztmodernitásban újfent kapcsolódási pontot talált, amely közeledést a tudomány (régi-)új felismerései, illetőleg a kereszténység, jelesül a katolikus egyház (régi-)új tétélei tették lehetővé: a humán tudományok ugyanis visszatérést engedtek az etikai gyökerekhez, az egyház pedig a kereszténység alapgondolataihoz. Az elemzésben ezeket a kapcsolódási pontokat jártam körbe, legnagyobb hangsúlyt a vallásosság és a kriminológia tudományos kapcsolatára helyezve, a vallásosságot mint protektív faktort értelmezve.

2. MÁSODIK FŐIRÁNY: BIZTONSÁG, KÖZBIZTONSÁG

Póczik Szilveszter:

Külföldi harcosok az iszlamista terrorszervezetekben európai áttekintésben

A kutatás *célja*: az iszlamista terrorszervezetekben tevékenykedő külföldi harcosok szociális profiljának felvázolása, különös tekintettel a Szíriában harcoló magyar önkéntesekre.

A kutatás *módszere*: források feltárása és kutatási eredmények összehasonlítása, elemzése.

A kutatás *eredménye*: a zárótanulmányban megfogalmazott következtetések.

Az európai iszlam radikalizmus intenzitását jól mutatja azoknak a harcosoknak a száma, akik az egyes országokból szíriai terrorszervezetek szolgálatába szegődtek. Nyugat-Európában és a Balkánon hódít a szélsőséges iszlam. Albánia 3,5 millió fős lakosságának kétharmada muszlim. A szomszédos országokban több mint kétfélmillió albán muszlim (Szerbiában és Koszovóban 1 600 000, Macedóniában 500 000) él. Körükben igen erős a keményvonalas nacionalista, szeparatista és radikális iszlamista irányzat. Az ISIS számára katonai tapasztalataik miatt különösen értékesek az albán harcosok. Az ISIS 20-30 ezer eurós egyszeri támogatást ígér minden albán fiatalnak, ha csatlakozik a Dā'ish harcosaihoz. 2012 és 2015 között 211 albán nemzetiségű férfi utazott, vagy próbált kiutazni Szíriába vagy Irakba. Bosznia és Hercegovina 3,7 milliós népességnek 44%-a muszlim. A délszláv polgárháború alatt a muszlim világból mintegy 3000 külföldi dzsihadista érkezett Boszniába, emellett bőséges műszaki ellátmány és fegyverzet is. Végül mintegy 200 letelepedett külföldi harcos maradt Boszniában. A dzsihadizmus új balkáni központja a Szerbia, Koszovó és Montenegró határháromszögében fekvő Szandzsák. Bulgáriában szélsőséges aktivitásra semmi sem utal, a szíriai konfliktus

kezdete óta csupán egy bolgár önkéntes vált ismertté. Magyarországon és más kelet-közép-európai országokban nincs nyoma az iszlám radikalizmusnak. A kelet-közép-európai muszlimok többsége a rendszerváltás előtt, tanulmányi céllal érkezett. A fogadó államokban töltött évek alatt sokan végleg letelepedtek és családot alapítottak. Feleségeik családja révén, illetve a hivatali és üzleti életbe való bekapcsolódásukkal átestek egyfajta másodlagos szocializáción, miközben mindinkább lazult hazájukhoz fűződő kötődésük. Az egykori diákok és gyermekeik magas pozíciókba jutottak, tömeges radikalizálódásuk kevéssé valószínű. Ennek ellenére Magyarországról is elindult egy kisebb szír csoport az Aszad-kormány ellen harcolni.

A jelenleg kedvezőnek mondható helyzet Magyarországon és a többi közép-kelet-európai országban alighanem csak átmeneti. A terrorfenyegetettség ezekben az országokban is folyamatosan nő. Magyarország szerepel az Iszlám Állam által meghódítandónak tekintett területek listáján. Úgy tűnik, a bevándorlókkal telített Nyugat-Európa egyre kevésbé képes újakat befogadni, így elkerülhetetlen, hogy előbb-utóbb Kelet-Közép-Európa, benne Magyarország is, egyre inkább a legális és illegális migráció célpontjává váljék. Ha lassan is, a szűretlen és relatíve fiatal muszlim bevándorlók száma nőni fog, ahogy az iszlámra áttérők (jobbára nők) száma is. Valószínűsíthetően a következő évtizedekben, ahogy korábban Nyugat-Európa nagyvárosaiban történt, megjelenik egy kettős kötődésű vagy gyökértelen ifjú muszlim nemzedék, amely egyre fogékonyabb lesz a radikalizmusra.

3. HARMADIK FŐIRÁNY: BŰNÖZÉSKONTROLL

Kármán Gabriella:

A szakvélemény megalapozottságának szervezeti-igazgatási és jogi pillérei

„Bármennyire is közhelyszerű a tudományos és technikai előrehaladás és a szakértői bizonyítás szerepének növekedése közötti kapcsolat és az erősen specializálódott szakértők munkájának megítélésében mutatkozó nehézségek emlegetése, tényekről van szó, amelyeket nem hagyhatunk figyelmen kívül. Minél nagyobb a szakértői bizonyítás jelentősége, s minél nehezebb a szakvélemények szakmai megítélése, a jognak annál nagyobb erőfeszítéseket kell tennie, hogy a bizonyításnak ezt a módját az eljárási igényeket kielégítő biztosítékokkal vegye körül.”¹

Erdei Árpád 1987-ben, a szakértői bizonyítás kapcsán tett megállapításai 2016-ban fokozottan érvényesek.

Az igazságügyi szakértés problémakörét 2013-ban az alapvető jogok biztosa, 2014-ben a Kúria Joggyakorlat-Elemző Csoportja is vizsgálta, 2016. június 15-én pedig hatályba lépett az igazságügyi szakértőkről szóló új, 2016. évi XXIX. törvény. A törvény megalkotásának indokai között kiemelten szerepel az a tény, hogy a jogi problémák egyre gyakrabban különleges szakértelmet igénylő szakmai kérdések megoldását is feltételezik, emiatt a szakértők és általuk a modern természettudományos módszerek igénybevétele a bizonyítási eljárásban mind általánosabbá válik. E részkutatás – a szakértői vélemények megalapozottságát tárgyaló többéves kutatás zárólépéseként – a szervezeti és jogi tényezőkkel foglalkozik; a megváltozott közigazgatási szabályozás és a változó büntetőeljárásjogi szabályozás tükrében vizsgálja mindenekelőtt a szakértő szerepét, feladatát, a szakértelem megszerzésének feltételrendszerét, a kompetencia ellenőrzésének és a tevékenység minőségbiztosításának eszközeit, a szakértői tevékenység és vélemény szakmai megalapozottságának jogszabályi feltételeit. Az ez évi részkutatás háttér-

¹ Erdei Árpád: *Tény és jog a szakvéleményben*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1987, 264. o.

ben „*A szakvélemény tudományos megalapozottsága a kriminalisztikai szakértői területeken*” című kutatás áll, e speciális szakterületek szemszögéből a téma kiemelt hangsúlyt kap.

4. NEGYEDIK FŐIRÁNY: KIEMELKEDŐ VAGY VESZÉLYES BŰNCSELEKMÉNYEK, BŰNELKÖVETŐK

Kerecsi Klára:

”Offender supervision in Europe” COST Action (No IS1106)

Az EU COST „*Offender Supervision in Europe*” c. programjának keretében 2012–2016 között 23 országból 60 vezető kutató foglalkozott a „tömeges felügyelet” (*mass supervision*) vizsgálatával az európai büntető igazságszolgáltatási rendszerekben. Megállapították, hogy a felügyelet tömegessé válása nem a kevésbé költséges és hatékonyabb büntetõmegoldások keresésének következménye, hanem az országok többségében a börtönbüntetések növekedésével párhuzamosan zajlott a felügyelet. Ez a folyamat expanzív és igen költséges büntetõrendszert eredményezett, amely a korábbinál mélyebben és egyre növekvõ számban avatkozik be a felügyelet alatt álló emberek életébe. A büntetõkontroll terjeszkedik és egyre több embert érint.

A Projekt-menedzsmen Bizottság az alábbi csoportszerkezetet alakította ki:

1. számú munkacsoport: Felügyelet ellátása
2. számú munkacsoport: Döntéshozatal és felügyelet
3. számú munkacsoport: Felügyelet alatt állás

Az első évben ezek a csoportok megkezdték a rendelkezésre álló kutatások elemző jellegű áttekintését, az azokban található lényegi megállapítások feltárását, és a legfontosabb módszertani kérdések felvázolását. E munka eredményeit a *Bűnelkövetők felügyelete Európában* (McNeill és Beyens, 2013) című könyvben összegeztük. E gyűjteményben a munkacsoportok vezetői által írt áttekintő elemzések, és e „meta-fejezeteken” túli, számos egyedi, országspecifikus tanulmány is olvasható (melyek közül sokat a blogunkon is közzé tettünk). Az eredmény nem csak a meglévő kutatások mérvadó áttekintését jelentette, hanem egyúttal „cselekvésre ösztönzést” is, hiszen pontosan azonosítani tudtuk azokat a módszertani és tartalmi korlátozó tényezőket, amelyekkel a továbbiakban foglalkoznunk kellett.

A második és harmadik évben a fogalmi és módszertani kérdések fejlesztésének komplex kihívásaival foglalkoztunk. A munkacsoportok azt vizsgálták meg, hogy miként lehetne a bűnelkövetők felügyeletéről a legkomplexebb összehasonlító kutatást elkészíteni. (Emlékeztetnénk arra a korábbi megjegyzésünkre, hogy az összehasonlító kutatások hiányát a felügyeleti szakirodalom kritikus pontjaként és jelentős módszertani kérdésként azonosítottuk.) A munka a továbbiakban két irányban haladt előre.

- a) Az egyik irányt a *Közösségi büntetés: Európai perspektívák* című általunk kiadott könyv (Robinson és McNeill, 2015) jelzi. Ebben érleltük ki az esettanulmányokon keresztüli megismerés során használt fogalmakat, és így vizsgáltuk meg a COST Akcióban részt vevő 12 ország felügyeleti intézményeinek és végrehajtási gyakorlatainak fejlődését. A könyv segítségével szakmai vitákat kezdeményeztünk az összehasonlító kutatás lehetséges legjobb modelljeiről, továbbá visszatértünk a bűnelkövetők felügyeletének történelmi, társadalmi, kulturális és politikai összefüggésrendszerbe ágyazásának feladatához.

- b) A másik irányt a módszertani fejlesztő munka jelentette, amelynek keretében hat kísérleti kutatási projektre került sor.

Az 1. számú munkacsoport két kísérleti programot dolgozott ki.

- Az „Eurobarometer” elnevezésű projekt résztvevői igen precíz, aprólékos munkával dolgozták ki a – legkülönbözőbb jogrendszerekben működő – felügyeleti tapasztalatok összehasonlító vizsgálatára alkalmas kutatási eszközt. E kutatási eszközt lefordítottuk és teszteltük immáron 8 országban, és két további ország is tervezi példánk követését.
- A „Jól látható felügyelet” (*Supervisible*) elnevezésű projektünk során pedig innovatív vizuális módszerekkel (fotókkal) tártuk fel és mutattuk be a bűnelkövetők felügyeletének végrehajtási gyakorlatát, annak a nagy nyilvánosság számára is láthatóvá tételét.

Az 2. számú munkacsoport egységes kísérleti projektként működött.

- A munkacsoport innovatív megközelítéssel egy összehasonlító címkézési módszertant dolgozott ki (az egyes esetek gondosan felépített és csereszabatos forgatókönyvét). E címkéket használtuk a felügyeleti szabályok megszegésével és az erre adott válaszok megfelelőségével kapcsolatos döntéshozatali folyamatok elemzése során. E munkacsoportnak 12 ország volt a tagja, és mindegyik részt vett e vizsgálati módszer tesztelésében.

A 3. számú munkacsoport három – egymástól független – kísérleti projektben dolgozott.

- A „Láthatóvá tétel a végrehajtásban/gyakorlatban” (*Visualising practice*) projekt a vizuális módszerek (fotó) hasznosságát tárta fel a bűnelkövetői felügyelet végrehajtásának/gyakorlatának bemutatásában és összehasonlításában, 5 országban, 14 gyakorló szakember részvételével.
- A „Megfigyelés a végrehajtásban/gyakorlatban” (*Observing practice*) projektben különféle megfigyelési módszerekkel hasonlítottuk össze a felügyelők és a felügyeltek viselkedését az ún. első felügyeleti üléseken, 5 országban.
- A „Felügyeleti naplók” (*Practice diaries*) projektben a felügyeleti munka során elkészülő naplók segítségével hasonlítottuk össze a bűnelkövetők felügyelőinek végrehajtási gyakorlatát, 6 országban.

A kutatás során áttekintettük a releváns kutatási eredményeket. A kutatás eredményei azt mutatják, hogy az európai országokban az igazságügyi rendszerek fejlesztése során az alábbi két alapelv alkalmazása elengedhetetlen:

1. A felügyelet alkalmazásáról és megszüntetéséről szóló döntéseknek (hasonlóan a szabadság-vesztésről szóló döntésekhez) a **tettarányosság**hoz kell igazodniuk. Senkit sem lehet szigorúbb feltételeket támasztó követelményeknek, vagy az elkövető életébe jobban beavatkozó felügyeletnek alávetni, mint amit az általa elkövetett jogsértés alapján megérdemel.
2. A felügyeletet oly módon kell végrehajtani, hogy az aktívan törekedjen a **nem kívánt és szükségtelen következmények minimalizálására**, akár a felügyelet alatt álló személlyel, akár más érintettekkel kapcsolatosan (például családtagok).

A programban részt vevő országokban az tapasztalható, hogy bizonyos társadalmi csoportok tagjai (például a mentális problémákkal küzdők, a külföldi állampolgárok stb.) általában ki vannak zárva a felügyeleti típusú szankciók és intézkedések alkalmazási lehetőségéből, ezért gyorsabban kerülnek be a büntető igazságszolgáltatás formális rendszerébe, és könnyebben sújtják őket szabadságvesztéssel és egyéb büntető szankcióval. A kutatók álláspontja szerint a marginalizált és kiszolgáltatott helyzetben lévő társadalmi csoportok bűnelkövető tagjai számára – az erre alkalmas esetekben – könnyebben elérhetővé kell tenni a büntetőfelügyelet alkalmazását.

A projekt keretében megvalósított kísérleti programok eredményei arra utalnak, hogy a felügyelet alá helyezett személy szabálykövető viselkedésének ösztönzését és a felügyelet célja-

inak megvalósulását segítő munkának legfőképp a törvény szelleméhez és a szankció vagy intézkedés szándékaihoz kell igazodnia, s nem csupán a formai követelmények betartatásához. A bűnelkövetők felügyeletének végrehajtását javítani szándékozó erőfeszítéseket a **méltányosságnak** és **segítőkérségnek** kell áthatnia. A projekt eredményei meggyőző bizonyítékkal szolgáltak arra, hogy a felügyelet gyakorlásának e két tartalmi jellemzője erősíti a felügyelet alatt álló elkötelezettségét, minimalizálja a felügyelettel járó fájdalmakat és segíti a pozitív eredmények kialakulását az állampolgári integráció és befogadás területén; segíti továbbá a bűnisméltés csökkentését is.

A projekt keretében egy harmadik könyvön még jelenleg is dolgozunk. Ezen utolsó kötet *A bűnelkövetői felügyelet végrehajtása Európában: A szabályszegési folyamatok értelmezése* (The Enforcement of Offender Supervision in Europe: Understanding Breach Processes), célja a bűnelkövetői felügyelet végrehajtása, nevezetesen a feltételes szabadságra bocsátás, a pártfogó felügyelet, valamint a munkabüntetések során megjelenő szabályszegési folyamatok megértésének elmélyítése a különböző jogrendszerű európai országokban. A gyűjteményt Miranda Boone, Niamh Maguire és Gill McIvor szerkeszti, és a Routledge Kiadó adja ki, 2017 tavaszán.

Nagy László Tibor:

A kifosztás bűncselekményének empirikus vizsgálata

A kifosztás bűncselekményének kutatását egyrészt az indokolta, hogy e deliktum vonatkozásában részletesebb empirikus vizsgálatra még nem került sor, másrészt az utóbbi időszakban a kifosztások számának rendkívül jelentős emelkedése figyelhető meg. Míg 2004-ben csak 298 kifosztás vált ismertté, addig 2014-ben már 1935. A kutatás céljaként a jelenség háttérben meghúzódó tényezők feltárását, valamint a bűncselekmény morfológiai, etiológiai és profilaktikus jellemzőinek elemzését, az elkövetők és a sértettek adatainak értékelését jelöltük meg.

A kifosztást önálló bűncselekményként az 1978. évi Btk. vezette be, társadalomra veszélyességének súlyát tekintve a lopás és a rablás között elhelyezve. Eredetileg két elkövetési magatartással lehetett megvalósítani: idegen dolog elvétellel evégből lerészegített, vagy más erőszakos bűncselekmény hatása alatt lévő személytől. Lényegi változást hozott a 2009. évi LXXX. törvény, amely kifosztásként pönalizálta a védekezésre képtelen személytől való elvételt is. E tényállást alapvetően megtartotta a hatályos 2012. évi Btk. is, a kifosztást a négy vagyon elleni erőszakos bűncselekmény egyikeként meghatározva. Elkövetési magatartásként jelentkezhet másnak lerészegítése vagy bódult állapotának előidézése lopási céllal, a tettes által elkövetett más erőszakos jellegű bűncselekmény hatása alatti dologelvétele, valamint a védekezésre képtelen, illetve a bűncselekmény felismerésére vagy elhárítására idős koránál vagy fogyatékosságánál fogva korlátozottan képes személytől történő elvétel.

Empirikus vizsgálatunk során 2014-ben regisztrált 380 bűnügyi iratot elemeztünk strukturált kérdőívek (bűncselekményi, elkövetői és sértetti lapok) alkalmazásával, valamint felhasználtuk a rendelkezésre álló ENYÜBS adatokat is. Kutatásunk eredményeként megállapítható, hogy a kifosztás sajátos helyet foglal el az erőszakos vagyon elleni bűncselekmények között. A megváltozott szabályozás következtében a cselekmények közel 90%-a védekezésre képtelen – többnyire alvó, sokszor ittas állapotban lévő – sértettek sérelmére történő lopást jelent. Az egyéb erőszakos bűncselekményektől eltérően az elrendelt nyomozások eredményessége rendkívül rossz, ezek négyötödét fel kellett függeszteni, mert nem sikerült megállapítani az elkövető kilétét. Ez főként arra vezethető vissza, hogy gyakran öntudatlan állapota miatt a sértett sem emlékszik az eseményekre. A kifosztás tipikusan a fővárosra jellemző: a bűncselekmények mintegy 70%-át Budapesten követik el. Az elkövetési

érték az esetek többségében nem haladja meg az 50 000 Ft-ot, bár ez nem bír túl nagy jelentőséggel, mivel a kifosztásnak nincs szabálysértési alakzata. A minősített esetek előfordulása (jelentős értékre, csoportosan, bünszövetségben stb. elkövetés) rendkívüli ritka. A kutatási eredmények arra utalnak, hogy a megugró statisztikai adatok okaként a jogszabályi változás jelölhető meg. Megállapíthatjuk, hogy jelenleg a kifosztás meglehetősen rendszeridegen zárványt képez a vagyoni elleni erőszakos bűncselekmények fejezetében. Felmerül a kérdés, mennyiben tekinthető megfelelő szabályozásnak erőszakos vagyoni elleni bűncselekményként nevesíteni és kezelni egy olyan deliktumot, amelynek csupán töredékét valósítják meg az elkövetők tényleges erőszakos magatartással.

Deres Petronella:

A cyber-bűnözés egyes hazai és nemzetközi megjelenési formái, szabályozási kísérletek

A kibertérben elkövetett bűncselekmények (internetes bűnözés/cyber-/kiber- vagy számítástechnikai bűnözés) az infokommunikáció (pontosabban ICT) használatával kapcsolatos számos bűncselekménytípust testesítenek meg. Így például ide sorolhatóak a „számítógépes” információk, szolgáltatások titkossága, integritása, hozzáférhetősége elleni támadások, a kibertér használatával elkövetett hagyományos bűncselekmények (pl. csalás), továbbá egyes álláspontok szerint bármely olyan bűncselekmény is, amelynek elkövetését elektronikus bizonyítékok támasztják alá.

Magyarországon először *Polt Péter* hívta fel a figyelmet a számítástechnikai fejlődéssel kapcsolatos új kriminális jelenségre, már akkor helyesen rámutatva arra, hogy a számítógép a bűncselekmény tárgya és eszköze is lehet.

Napjainkban és a jövőben többek között az eszközök összekapcsoltsága, az információfeldolgozás és adatátvitel új perspektíváinak következményeként a rendszerek működésének biztonsága egyre nagyobb kihívást jelent, amely új szabályozási és jogértelmezési kérdéseket hív életre.

A kutatás a fontosabb nemzetközi dokumentumok áttekintését követően az internetes bűnözés körébe sorolható bűncselekmények csoportosításával foglalkozik, majd a cyber-bűnözés területén irányadó legújabb nemzetközi fejleményeket vizsgálja, mutatja be.

A kutatás eredményeiből megállapítható, hogy az uniós szintű bűnözésnek több prioritással is javasolt foglalkoznia, így a „klasszikus” cyber-támadások mellett többek között kiemelt terület a gyermekek online szexuális kizsákmányolása körében (pl. szexuális zsarolás) és a Darknet elleni fellépés, az áldozatok azonosítása és megmentése, valamint a Bitcoinnal, illetve más virtuális pénznemekkel kapcsolatos bűncselekmények, illetve fizetési csalást illetően (pl. ATM-maleware-ek, CEO csalások és adathalászat). Az Európai Bizottság 2015. április 28-án közzétette a 2015–2020 közötti időszakra szóló európai biztonsági stratégiát, amelynek értelmében a három legsürgetőbb fenyegetés: a terrorizmus megelőzése és a radikalizálódás megfékezése; a szervezett bűnözés elleni küzdelem; valamint a számítástechnikai bűnözés elleni küzdelem. A kutatás foglalkozik a FIDUCIA kutatási projekt 9. munka-csomagjával is (Work Package 9. Cybercrimes), amely a cyber-bűnözés jogi, kriminológiai és szociológiai vonatkozásait tárja fel.

5. FŐIRÁNYON KÍVÜLI KUTATÁSOK

Mészáros Ádám:

A bűncselekménytan alapjai a magyar büntetőjogban II. A bűncselekmények dogmatikai szempontú csoportosítása

Az előző évi kutatási beszámoló megállapította, hogy a mai magyar büntetőjog már nem tárgyalja külön a bűncselekmények osztályozását. Ez persze nem jelenti azt, hogy az egyes bűncselekménytani kategóriáknál ne ismerné és említené a különböző bűncselekménytípusokat, így például az eredmény tárgyalásánál a formális és a materiális bűncselekményt, vagy a tettességhez szükséges ismérvek (alannyá válás feltételei) kapcsán a közönséges és a különös bűncselekményeket. Mindezek figyelembevételével nem tűnik haszontalannak egy olyan osztályozás felállítása, amely szorosán az elhatárolási ismérvekre koncentrálna határoz meg különböző bűncselekményi kategóriákat, illetve ismerteti az azokhoz kapcsolódó problémaköröket.

A 2016-os kutatási évben a bűncselekmények elkövetési magatartás szerinti osztályozása került terítékre. A bűncselekményi tényállás e központi kategóriáját a kutatási jelentés a következők szerint tartja helyesnek megfogalmazni: *az elkövetési magatartás a különös részi törvényi tényállásban (vagy általános részi diszpozícióban) megjelölt olyan emberi magatartás, amely külvilági változást hoz létre, tart fenn, vagy annak létrehozására alkalmas (ténylegesen vagy potenciálisan hatóképes), és amit mint objektíve megvalósult tevékenységet vagy mulasztást az elkövetővel az akaratlagság szubjektív ismérve kapcsol össze.*

Az elkövetési magatartásnak két alapformája van: az aktív magatartás (tevékenység) és a passzív magatartás (mulasztás). A fentebbi meghatározásból következően a bűncselekmények az elkövetési magatartás szerint alapvetően kizárólag tevéssel, illetve kizárólag mulasztással megvalósítható bűncselekmények lehetnek, de elképzelhetők olyan bűncselekmények is, amelyek tevékenységgel és mulasztással egyaránt megvalósíthatók, illetve olyanok is, amelyek valamely állapot fenntartásában nyilvánulnak meg.

A mulasztásos bűncselekmények esetén minden esetben vizsgálni kell, hogy honnan származik az a kötelesség, amelynek a teljesítését valaki elmulasztotta. Az elmúlt néhány évtizedben íródott általános részi tankönyvek azonban nem mindig, vagy nem kellő részletességgel térnek ki erre a kérdéskörre. Érdekes volt ezért e bűncselekményeket megvizsgálni egyrészt abból a szempontból, hogy valójában *min alapul* az elmulasztott cselekvési kötelezettség, másrészt hogy *kit terhel* a cselekvési kötelezettség.

A büntetőjog tudománya ismeri és megkülönbözteti az ún. állapot-, és az ún. tartós bűncselekményeket. Mindkettőre az jellemző, hogy valamely jogellenes állapot fenntartásában állnak. Tipikus példaként a személyi szabadság megsértése és a lőfegyverrel visszaélés tartásos változata szerepel. E két bűncselekményi kör meghatározása – alapos vizsgálódás után – nem bizonyult problémamentesnek, érdemesnek tűnt ezért külön fejezetben tárgyalni a jogellenes állapot fenntartásával megvalósuló bűncselekményeket is.

Tilki Katalin:

Állatvédelem a büntetőjogban

Az állatvédelem olyan gyakorlati tevékenység, mely az ember felelősség- és kötelességérzetéből fakad, és amely a rábizott állatokra irányul. Az állatvédelem célja az állatok kínzásának, pusztításának megakadályozása, megfelelő tartásuk, kíméletük biztosítása, jó közérzetük megteremtése.

Az állatvédelem tág fogalom, ezen belül helyezkedik el az állatjóléti szabályozás; a haszonállatok tartása; az állatok szállítása, az állatmenhelyek, állatpanziók, állatkertek, cirkuszok működése; valamint az állatkísérletek végzése. A kutatás célja az állatvédelem nemzetközi és európai uniós szabályainak bemutatása, a hazai jogszabályi környezet, valamint a büntetőjogi védelem formáinak és tartalmának áttekintése.

A tanulmány bemutatja az állatvédelem legfontosabb nemzetközi egyezményeit, európai uniós előírásait, egyes országok alaptörvényében és büntető törvénykönyvében való szabályozását. Az állatvédelem magyarországi helyzetének szemléltetése körében sor kerül az Alaptörvény, valamint a környezet, természet, az erdő védelméről szóló, a vad- és halgazdálkodási törvény vonatkozó rendelkezéseinek, továbbá az állatvédelmi törvény legfontosabb jogi szabályainak felvázolására. A hazai jogi szabályozást tekintve két fontos állomást kell megemlíteni. Egyrészt az állatvédelmi törvényt (1998. évi XXVIII. törvény), amely 1999. január 1-jén lépett hatályba, másrészt pedig a Büntető Törvénykönyv (1978. évi IV. törvény) 2004-es módosítását, melynek során a jogszabályba került az állatkínzás tényállása, így büntetőjogi értelemben is szankcionálhatóvá vált az állatokkal való nem megfelelő bánásmód.

Az elmúlt években jelentős változások történtek az állatvédelem területén. Egyrészt módosították az állatvédelmi törvényt, az egyes állatvédelmi tárgyú rendeleteket, amelyek közül a következők voltak a legfontosabbak: az Alkotmánybíróság megszüntette a veszélyes eb fogalmát 2010. szeptember 30-tól. Ezt követően 2012. január 1-jétől az állatvédelmi törvény korszerűbb szabályokat vezetett be az ebrendészet, ebtartás, valamint a veszélyes ebek vonatkozásában. 2012. augusztus 1-jével, valamint 2013. január 1-jével módosították a kedvtelésből tartott állatok tartásáról és forgalmazásáról szóló 41/2010. (II. 26.) Kormányrendeletet is, amely szigorította az állattartási szabályokat és legfőképpen az ebtartókat érintette. Több állatvédelmi jogszabály változott 2016. január 1-jétől az európai elvárásoknak való megfelelés érdekében, a felelős állattartást segítő. Ekkortól lépett életbe a kutyák láncon tartásának tilalma. 2013. július 1-jén hatályba léptek az új Btk. (2012. évi C. törvény) állatvédelmi rendelkezései; az állatkínzás, az orvvadászat, orvhalászat, valamint a tiltott állatviadal szervezése. A tanulmány részletesen elemzi a tényállásokat és tájékoztatást nyújt a szabályozás előzményeiről is.

Összességében megállapítható, hogy Magyarországon az állatvédelem területén hiányzik a szakmaiság és az összefogás. Éppen ezért szükség lenne egyrészt egy hosszú távú, komplex stratégiára, másrészt pedig egy olyan szervezetre létrehozására, amely koordinálná a hatóságok és a különböző állatvédő szervezetek együttműködését. Nincs összeköttetés a jogalkotás és a gyakorlati állatvédelem között. Ahhoz, hogy ez megteremtődjön, olyan kutatásokra lenne szükség, amelyek feltárják és átfogóan bemutatják a tényleges joggyakorlatot. A civil állatvédő szervezetek az ország legerősebb és legjobban szervezett közösségét alkotják. Gyakorlati tudásukat felhasználva jelentősebb lehetne tenni szerepüket. Hangsúlyt kell fektetni a helyes állatvédelmi szemlélet kialakítására, ami magában foglalja az etikus bánásmódot és a minőségi állattartási kultúrát. Ahhoz, hogy ez megvalósuljon, elengedhetetlen a hatékony ismeretterjesztés, valamint az állatvédelmi oktatás és képzés.

Kó József:

Önbevallásos kérdezéstechnika alkalmazása a kriminológiai kutatásokban

A kriminológiai elemzéseknek, elméleteknek három lehetséges adatforrása van. Az első és legkézenfekvőbb a hivatalos kriminálstatisztika, amely az ismertté vált bűncselekményekről ad számot. A második adatforrást a viktimizációs vizsgálatok jelentik. A legáltalánosabban alkalmazott lakossági körben elvégzett viktimológiai vizsgálatok adatai ma már a hivatalos

bűnügyi adatokkal együtt kerülnek elemzésre és feldolgozásra. A két egyenrangúnak tekintett adatforrás mellé egyre inkább odarendelik a harmadik adatgyűjtési módszerrel összegyűjtött adatokat is. Ez az egyre inkább felzárkózó és mind nagyobb figyelmet követelő adatgyűjtési technika az önbevallásos (*self-reported*) adatgyűjtés.

A kutatás ennek sajátosságait vizsgálta. Az első szakasz a bűncselekmények számbavételének lehetséges módozatait tekintette át (a XX. század vége óta ebbe a körbe tartoznak a „self-reported” vizsgálatok is). A látens bűncselekmények megismerése és felderítése a kriminológia mindeddig megoldatlan feladata. Ebben segíthet az önbevallásos kérdezés technika alkalmazása. A második rész az önbevallásos vizsgálatokkal szemben megfogalmazott kritikákat és az ezekre adható válaszokat foglalja össze, bemutatva e kérdezési technika alkalmazásának történetét is.

II. AZ ÜGYÉSZSÉG ÁLTAL KEZDEMÉNYEZETT MUNKATERVI KUTATÁSOK

II.1. A LEGFŐBB ÜGYÉSZSÉG ÁLTAL KEZDEMÉNYEZETT KUTATÁSOK

Bolyky Orsolya:

Az emberölések jogalkalmazási problémái és kriminológiai jellemzői

A kutatás a 2013–2014-ben jogerősen lezárt, szándékos emberölések bűnügyi aktáinak jogi és kriminológiai szempontú elemzését célozta. A kutatási mintát a nevezett időszakban az ország valamennyi megyéjében előforduló, szándékos emberölések alap- és minősített eseteinek arányában állítottuk össze. A mintában 133 ügy 147 elkövetője szerepelt.

Az emberölési cselekményeket 169 sértett sérelmére követték el. Az elkövetők 81%-a férfi és 19%-a nő volt. A legtöbb elkövető a 25-40 éves, valamint a 41-60 éves korosztályból került ki (39,5%, ill. 36,1%). Az elkövetők átlagéletkora 39 év volt, ami jóval magasabb, mint általában a legaktívabb bűnözői életkor, különösen az erőszakos bűncselekmények tekintetében. Mindez arra enged következtetni, hogy az emberölés a legtöbb esetben kívül esik a szokásos bűnelkövetői íven. Ezt támasztja alá az is, hogy – a teljes elkövetői mintával szemben – a kutatásban vizsgált elkövetők 55,1%-a büntetlen előéletű volt.

Az elkövetők 87,8%-a ismerte a sértettet. Az elkövetők többsége partnerkapcsolatban élt (54,4%), közülük 45% a partnere sérelmére követte el az emberölést. A partneryilkosságok hátterében az elkövető és az áldozat hosszú ideje fennálló konfliktusos viszonya, italozó életmódja, munkanélkülisége (23,8%-uknak volt állandó munkaviszonya) és a mindebből adódó súlyos anyagi gondjai álltak (47,6%). Az elkövetők 17,7%-a féltékenység miatt követte el cselekményét. A nők által elkövetett emberölések motívuma mindig érzelmi-indulati alapú. Legtöbbször gyermekük vagy partnerük sérelmére valósították meg az ölési cselekményt.

Az elkövetőkre általánosságban az alacsony iskolai végzettség jellemző, csupán 15%-uk érettségizett le, és 5 fő (3,4%) rendelkezett diplomával. Sokan az ölést megelőző rövid időszakban vesztették el munkahelyüket, majd ennek következtében sodródtak a bűnelkövetés felé, kezdtek el alkoholizálni és ezzel párhuzamosan, illetve ennek hatására erőszakosan viselkedni a környezetükben élőkkel. A nyereségvágy az elkövetők 12,5%-át motiválta.

Az elkövetők 50,3%-a átlagos vagyoni-jövedelmi színvonalon élt. Az emberöléseket 60,6%-ban *kisebb településeken, falvakban és városokban* követték el.

Az elkövetők tipikusan egyedül valósították meg cselekményüket (86,4%), legtöbbször saját lakóhelyükön.

Az elkövetők 86,5%-a teljes beszámítási képességgel rendelkezett, 10 főt kóros elmeállapot miatt mentett fel a bíróság. A terhelték 46%-a már az emberölést megelőzően is pszichiátriai problémával küzdött. Az elkövetők 50,4%-a teljes, bűnösségre is kiterjedő, 10,1%-a pedig ténybeli beismerő vallomást tett.

A bírói gyakorlat alapvetően egységesnek tekinthető az elemzett ügyek alapján: a másodfokra került ügyeknek csupán 18,8%-ában változott a minősítés a jogerős ítéletben. Erre tekintettel a kutatás kitért az emberölési ügyekre vonatkozó jogalkalmazói gyakorlat nehézségeire is, amelyek elsősorban bizonyos minősítő körülmények vonatkozásában merültek fel: főként az előre kiterveltség, valamint a különös kegyetlenség megállapíthatósága kapcsán találkoztunk az első- és másodfokú bíróság, valamint az ügyészség eltérő álláspontjával.

Ritter Ildikó:

A kábítószerpiac új kihívásai, figyelemmel az új pszichoaktív anyagok elterjedésére II. (utánkövetéses kutatás)

Az új pszichoaktív anyagok megjelenése a kábítószerpiacon komoly kihívások elé állította az érintett társadalmakat. A drogpolitika hagyományos szemléleti kerete és kiváltképp a tradicionális kriminálpolitikai eszközök már nem alkalmasak a jelenség kezelésére. Az új pszichoaktív anyagokkal kapcsolatos szabályozás nem alapul társadalmi konszenzuson és nehezen illeszkedik a hazai jogrendbe. Ennek ellenére, vagy éppen ennek következtében a szabályozás bonyolult, folyamatosan változik és anomáliákkal terhes. Ebben a jogi és társadalmi környezetben – a 2015-ben végzett, az új pszichoaktív szerekkel történő visszaélés hazai szabályozását és annak érvényesülését vizsgáló kutatás eredményei szerint – a jogalkalmazás kényszerűen továbbgörgeti a jogi szabályozás ellentmondásait. Az idei évben – egy longitudinális vizsgálat részeként – tovább vizsgáltuk, hogy a jogalkalmazás miként igyekszik megbirkózni a szabályozás anomáliáival. Az idei év hatásvizsgálata során a fókusz az új pszichoaktív anyagokkal elkövetett kábítószer-bűncselekmények eljárása vonatkozásában a mennyiségi kérdésekre került [Btk. 461. § (1) (2) és (4) bek.]. Azt igyekeztünk feltárni, hogy megvalósul-e, illetve megvalósítható-e az egységes jogértelmezés és jogalkalmazás az új pszichoaktív anyagokkal kapcsolatos szabályozás (kiemelten a mennyiségi kérdések szabályozása) terén.

A jogbiztonság szempontjából kritikus pont – ami korábban a klasszikus kábítószeres esetén, ma az NPS-eknél és számos NPS-listáról jogilag kábítószerre vagy pszichotróp anyaggá minősített designer drognál –, hogy nincs konkrét mennyiségi érték hozzárendelve a csekély, illetve jelentős vagy különösen jelentős mennyiség fogalmakhoz, emiatt a mennyiség meghatározása az 1/2007. BJE határozat II/4/c) pont alapján sem tud bizonyítási (jogi) kérdés lenni, hanem szakértői feladattá válik; azzal az alapproblémával, hogy ha a természettudomány még nem vizsgálta és/vagy nem bizonyította bizonyos szubsztanciák fogyasztásának emberi szervezetre gyakorolt egészségkárosító vagy egészséget veszélyeztető hatását és/vagy annak mértékét, mi alapján várható hiteles szakvélemény a szakértőtől?

A vizsgálati eredmények azt jelzik, hogy habár a jogalkalmazói gyakorlat 2015-re a kínálati oldali új pszichoaktív anyaggal visszaélés tekintetében már képes a jogegység szempontjából megnyugtatóan alkalmazni a vonatkozó rendelkezéseket, azonban az, hogy most már a hatóság által lefoglalt vegyületek többségében nem állapítható meg kétséget kizáróan a hatóanyag-tartalom – amelynek komoly szerepe van a minősítésben –, veszélyezteti a jogbiztonságot.

A mintába került ügyekben 51 szertípus esetén a 461. § (4) bekezdést kellett a szakértőknek és a jogalkalmazóknak alkalmazniuk a mennyiségek jogi értelmezéséhez. Mindössze 10 vegyület esetén – azaz ötből egy esetben – volt egyértelmű, a jogbiztonság szempontjából megnyugtató, kétséget kizáró a mennyiségi kérdés tisztázása.

Ritter Ildikó:

A kábítószer szerepe a bűnelkövetésben (statisztikai adatok elemzése)

A kutatás célja a klasszikus ok-okozati viszony vizsgálata volt a kábítószer és a bűnözés vonatkozásában. Vizsgáltuk a hatóság által észlelt és a kriminálstatisztikába 2005 és 2015 között bekerült bűnügyek vonatkozásában a *kábítószer-intoxikáció és a bűnözés* kapcsolati mintáit és a *kábítószerrel intoxikált sértettek* elterjedtségét és jellemzőit. Az elemzés a közvetett kapcsolati hálót célozta, így nem vizsgáltuk a direkt kábítószer-bűnözés jellemzőit.

A külföldi szakirodalmi adatok, empirikus kutatások eredményei jelzik, hogy szignifikáns kapcsolat van a droghasználat és a bűnözés között. A kapcsolat természete azonban nem igazán tisztázott. Erre vonatkozóan számos elmélet és elgondolás született.

A dinamikus drogpia és a diffúz igazságszolgáltatás hatására a kábítószer-fogyasztás és a bűnözés kapcsolata, mintázatai is változnak. A kábítószer és a bűnözés közti kapcsolat mintázatokból és nem egy mintából áll, így multifaktoriális jelenségként érdemes értelmezni. Olyannak, amelyben az okok és okozatok alkalmanként felcserélődnek, és amelyben a kapcsolati hálóra a külső környezet – legyen az a drogpia vagy az „igazságszolgáltatás piaca” – jelentős hatást gyakorol.

A kriminálstatisztikai adatok önmagukban nem alkalmasak a kábítószer-fogyasztás és bűnözés közötti kapcsolat értelmezésére. Megismerhetjük belőlük azonban e kapcsolat vonatkozásában az igazságszolgáltatás intézményének észlelési mátrixát. Mi az, amit tud érzékelni a hatóság, és mi az, amit nem. Az észlelési mátrixot alapul véve meghatározhatjuk, honnan és milyen típusú adatokra, információkra van szükségünk a kábítószer-bűnözés terjedelmének és jellemzőinek feltérképezésére, majd hozzárendelhetjük azokat a módszereket, amelyekkel ezek az információk begyűjthetők. Mivel a kábítószer-fogyasztás és a bűnözés közti kapcsolati háló meglehetősen összetett, ezért több célcsoport vizsgálatára, egy network-jellegű összetett metodikát igénylő helyzetelemzésre van szükség. Jelen elemzés célja az észlelési mátrix meghatározása, továbbá a kábítószer-fogyasztás és a bűnözés kapcsolati hálójának – a kutatási beszámolóban ismertetett elméleteken alapuló – „újragondolása” volt.

A kapcsolati minta lehet konvergáló vagy divergáló.

Konvergáló kapcsolati háló: különböző cselekvések, magatartások, illetve társadalmi és/vagy individuális okok vezetnek kábítószer-fogyasztáshoz vagy bűnözéshez.

1. Következmény: Bűnözés

Bizonyos külső és/vagy belső hatások, körülmények mellett jelenlévő kábítószer-fogyasztás megelőzi a bűnözést, majd hozzájárul a bűnelkövető magatartás kialakulásához.

2. Következmény: Kábítószer-fogyasztás

Bizonyos külső és/vagy belső hatások, körülmények mellett jelenlévő bűnelkövető magatartás megelőzi a kábítószer-fogyasztást, majd hozzájárul a szerhasználat kialakulásához

Divergáló kapcsolati háló: a kábítószer-fogyasztás vagy a bűnelkövető magatartás vezet egyéb devianciákhoz és/vagy társadalmi és/vagy individuális problémákhoz.

1. Eredet: Bűnelkövető magatartás

A rögzült bűnelkövető magatartás kábítószer-fogyasztáshoz és más társadalmi és/vagy individuális problémákhoz vezet.

2. Eredet: Kábítószer-fogyasztás

A kábítószer-fogyasztás bűnelkövetéshez és/vagy más társadalmi és/vagy individuális problémákhoz vezet.

A bűnözés és a kábítószer-fogyasztás közti kapcsolat összetettsége egyrészt okozati síkon, másrészt pedig következményi síkon értelmezhető.

Az észlelési mátrix: Az észlelési mátrix az indirekt kábítószer-bűncselekmények vonatkozásában, értve ezalatt a hatóság által észlelt, ismertté vált kábítószer hatása alatt, a kábítószer megszerzése érdekében és/vagy a kábítószer megvásárláshoz szükséges pénz megszerzése érdekében elkövetett cselekményeket, részben az angolszász terminológiában *visible*, ún. látható bűncselekményeket foglalja magába. Részben pedig a magas társadalmi kockázatú, ezért célzott észlelési technika alkalmazását igénylő közlekedési bűncselekményeket. A látható bűncselekmények relatíve könnyen észlelhetők mind a közösség, mind pedig a hatóság számára. Három fő típusát különítik el: az erőszakos bűncselekményeket, a vagyon elleni bűncselekményeket és a közrend elleni cselekményeket. Az elkövetők köre jellemzően az alsóbb társadalmi osztályokból kerül ki.

A közlekedési bűncselekmények azért tartoznak az észlelési mátrixba, mert amennyiben közlekedési baleset történik, a hatóságnak vizsgálnia kell a befolyásoltságot, így ezekben az esetekben az észlelési ráta magas. A kábítószertől befolyásolt állapotban történő járművezetés látenciája vélhetően nem alacsony, azonban a látencia mértéke csak célzott vizsgálattal lenne mérhető.

II.2. MEGYEI FŐÜGYÉSZSÉGEK ÁLTAL KEZDEMÉNYEZETT KUTATÁSOK

Sárik Eszter – Kiss Anna:

Az oktatás szerepe és feladata a bűnmegelőzésben

Az elemzés célja az volt, hogy áttekintést kapjunk Magyarország iskoláiról a bűnmegelőzés kontextusában. A nemzetközi és hazai vizsgálatok tanúsága szerint az iskola kulcsfontosságú szerepet tölt be a gyerekek életében. Az átlagos helyzetben lévő gyermekek számára az iskola elsődlegesen képzési és tehetséggondozási funkciót tölt be, és csak másodlagosan nevelési funkciót. A hátrányos helyzetű gyerekek életében viszont az iskola nemcsak másodlagos nevelői szintéren jelenik meg, hanem kénytelen pótolni a családi szocializációs deficitet is.

A felmérés alapvető kérdése az volt, hogy az iskolák milyen problémákkal küzdenek, milyen területen lenne szükségük segítségre, támogatásra. A feltett kérdések elsősorban arra irányultak, hogy a bűnmegelőzés környezetében milyen intézményi támaszt igényelnének a pedagógusok: mik tekinthetők kriminológiai szempontból kritikus témának, mely intézmények tudnának a diákok felvilágosításában, képzésében részt venni, hogyan működik közre a prevencióban a rendőrség. Az eredményeket áttekintettük megyei bontásban, illetve külön górcső alá vettük az egyházi iskolákat.

A kérdőíves lekérdezésből kiderült, hogy elsősorban a fiatalkorúakra vonatkozó büntetőjogi szabályozásban, illetőleg az online abúzus kérdésében lenne a legnagyobb szükség a felvilágosító munkára az iskolákban. Egyebekben az is felszínre került az adatokból, hogy bár a rendőrség bűnmegelőzési tevékenysége korántsem nevezhető átfogónak, ahol az iskola rendőre, bűnmegelőzési rendőr megjelenik a tanintézményekben, az iskolák döntően elégedettek a munkájukkal, illetve leginkább a rendőrség munkájára tartanak igényt a bűnmegelőzési kérdésekben.

Kiss Anna:

A magánindítvány büntetőjogi és büntetőeljárási szerepe; a magánindítvány hiányának következményei

A kutatás egyrésztől áttekinti a magánindítványra üldözendő bűncselekmények jogtörténeti gyökereit, másrésztől a hatályos joganyag alapján összegyűjti és elemzi azokat a bűncselekményeket, ahol az eljárás csak magánindítványra indulhat, továbbá megvizsgálja a magánindítvány hiányának következményeit, harmadrészt pedig kitér azokra a jövőbeli szabályokra is, amelyeket az új Be. tervezete tartalmaz.

A kutatás elemzi magát a nyilatkozatot, amit a jogszabály magánindítványként nevesít, annak tartalmi és formai kellékeit is vizsgálja.

A kutatás kitér a magánindítvány előterjesztőjének a büntetőeljárási szerepére is (a sértett, továbbá a sértett halála esetén a sértett hozzátartozója, valamint a korlátozott cselekvőképesség esetén a sértett törvényes képviselője, illetve a gyámhatóság szerepére).

A kutatás kiterjedt a mindennapok joggyakorlatára, és megvizsgáltuk, hogy a magánindítvány jogintézményeinek milyen ellentmondásai léteznek az elméletben és a gyakorlatban egyaránt.

A kutatás külön részét képezte a nemzetközi kitekintés, mely alapján megvizsgáltuk, hogy milyen a magánindítvány szerepe az EU tagállamaiban. A nemzetközi kitekintésnél egyrésztől az Igazságügyi Minisztérium segítségével kiküldött kérdőívek és az azokra beérkezett válaszok alapján, másrésztől pedig a magyar Eurojust képviselő által küldött nemzetközi anyagok segítségével tudunk betekinteni az egyes tagállamok büntetőjogi, illetve büntetőeljárási jogi rendszerébe.

Három fő kérdésre kerestünk választ: a magánindítvány létjogosultságára, a magánindítvány visszavonhatóságára és a magánindítvány oszthatatlanságára.

A beérkező válaszok alapján elmondható, hogy az egyes tagállamokban többféle szabályozás létezik.

Az ír és az angol-walesi jogrendszerben például nem szerepel a magánindítvány. Bár a cseh és a szlovák igazságszolgáltatás sem ismeri ezt a jogintézményt, mégis bizonyos bűncselekmények esetén szükséges a sértett beleegyezése a büntetőeljárás megindításához. Érdekes az a megoldás is, miszerint ha az ügy összes körülményei arra engednek következtetni, hogy a sértett azért nem adja a beleegyezését, mert erre kényszerítették, avagy alávett helyzete miatt nem merte a büntetőeljárás megindításához szükséges beleegyezését adni, akkor a hatóság eltekinthet a sértett beleegyezésétől, és anélkül is megindíthatja az eljárást.

Azok a tagállamok, akik ismerik a magánindítvány jogintézményét (Ausztria, Lettország, Litvánia, Málta, Németország, Portugália, Finnország, Franciaország, Horvátország, Lengyelország, Spanyolország, Szlovénia és Svédország), általában vagy a csekély jelentőségű bűncselekmények esetén alkalmazzák, illetve bizonyos nemi bűncselekményeknél.

A hozzátartozó sérelmére elkövetett vagyon elleni bűncselekmények elleni fellépés a legtöbb tagállamban a sértett nyilatkozatától függ.

A lettek bár ismerik a magánindítvány intézményét, ugyanakkor ennek hiányában is lefolytatható a büntetőeljárás, amennyiben a sértett fizikai vagy mentális állapota miatt nem képes a jogait gyakorolni. A németeknél és a finneknél, amennyiben a közérdek miatt fontos az eljárás lefolytatása, a magánindítványtól függetlenül az officialitás elve érvényesül, vagyis hivatalból is meg lehet indítani a büntetőeljárást. Spanyolországban két esetben szükséges a magánindítvány: rágalmozásnál és becsületsértésnél. A franciáknál meghatározott adó- és katonai bűncselekmények esetében a magánindítványtól függ az eljárás megindítása, bár a magánindítvány előterjesztésére az adóhatóság vagy a hatáskörrel rendelkező más hatóság jogosult. A portugál büntetőeljárásban, ha a sértett 16 éven aluli, helyette meghatározott bűncselekmények esetén a hozzátartozó nyújthat be magánindítványt.

Ellentétben a magyar szabályozással, a legtöbb tagállamban a magánindítvány visszavonható. Míg a magyar magánindítvány oszthatatlan, vannak olyan tagállamok, ahol csak a magánindítványban megjelölt személyekkel szemben folytatható le az eljárás (pl. Ausztria, Svédország).

Mészáros Ádám – Kármán Gabriella – Kiss Anna:

Bizonyítás és bizonyítottság a büntetőeljárásban

A Pest Megyei Főügyészség által kezdeményezett kutatás voltaképpen a Tudományos Tanács által kezdeményezett kutatási feladat elméleti megalapozása, ezért azzal szorosan összefügg. A kutatási feladat ezen része az igazság–igazságosság meghatározási lehetőségeiből kiindulva, a jogbiztonság elvén keresztül vizsgálja meg a büntetőeljárást, abból a szempontból, hogy a garanciák által kikövezett büntetőeljárás mennyiben jelent akadálypályát a megismerés szempontjából, azaz a jogalkalmazó mit tehet, és mit nem tehet meg annak érdekében, hogy az eljárás végén eljusson az igazság megállapításához. A kutatás áttekinti az emberi jogok büntetőeljárásban érinthetetlen katalógusát, illetve az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatát. Foglalkozik a kétségeség–bizonyosság kérdésével a büntető anyagi és eljárási jogban (*in dubio mitius* és *in dubio pro reo* elve). Részletesen kitér arra a kérdésre, hogy lehet-e különböző bizonyossági szintet megkövetelni a nyomozó hatóságtól, az ügyésztől és a bíróságtól a büntetőeljárás folyamatában. Különös figyelmet fordít arra, hogy emelhet-e az ügyész ügy vádat, ha nem alakul ki benne a meggyőződés arra vonatkozóan, hogy a tényállás úgy valósult meg, ahogy azt a nyomozás feltárta. A kutatás nem marad adós a kriminálisztikai megismerés-elméletek lényegének bemutatásával, úgyszintén az ügyész megismerő, illetve igazságmegállapító tevékenységének ismertetésével, a közvetett bizonyítás mint technika értékelésével.

Póczik Szilveszter:

A migrációval kapcsolatos bűnözés egyes aspektusai és jogi vonatkozásai a nemzetközi szakirodalom és a 2015. évi migrációs válság tükrében

A kutatás a migrációval kapcsolatos bűnözés egyes társadalmi és jogi aspektusainak feltárását célozta, a nemzetközi jogszabályok áttekintése révén.

A migráció-specifikus közbiztonsági veszélyek a migránsokat kibocsátó társadalmakban normakövetőnek, de a befogadó társadalmakban normaszegőnek minősülő cselekményekből, a meggyengült szociális kontroll miatt az óhazában is normaszegő magatartások felszaporodásából, valamint az egyenlőtlen társadalmi esélyhelyzettel összefüggő normaszegő magatartásokból adódnak. A normaszegések részben kulturális konfliktusként, részben esélypótló magatartásként magyarázhatóak. A bevándorlók hosszantartó instabil társadalmi státusza és orientációs mintáik zavara identitászavarok és normaszegések forrásává válik. A tömeges bevándorlás együtt jár illegális migrációs és emberkereskedelmi hálózatok, valamint új, kultúraspecifikus bűnözési formák és módszerek megjelenésével. Ezek széles skálán variálódhatnak a kábítószeres használatán és kereskedelmén, újfajta erőszakos cselekményeken keresztül újfajta bünszervezeti formákig. A bűnözés egyes szegmensei etnikai színezetűvé válnak: egyfelől a bűnöző tevékenység szervezésének alapja az etnikai hovatartozás lesz, másfelől a térbeli elkülönülés, valamint a bünszervezetek rivalizálása következtében az áldozattá válás is etnikai jelleget ölt. A migráció bűnözési hatásaival kapcsolatban két sarkos nézet van a jelenkori kriminológiában. Egyik szerint a tömegesen menekülők bűnelkövetővé válása nem különbözik lényegesen az őshonos népesség bűnelkövetési mutatóitól. Az ellentétes nézet szerint azonban a jelenlegi migráció erősen növeli a bűnözés ösz-

szességét és specifikus változatait. Nyugat-Európa fejlett társadalmában új fenyegetést jelent az iszlamista radikalizálódás, amely dzsihadizmusban folytatódva terrorista és/vagy szervezett bűnözői aktivitás, a polgárháborús Közel-Keletre, az Iszlám államba való kivándorlás felé tereli főként a fiatal muszlimokat, de számos esetben erős hatást gyakorol nem muszlim és nem bevándorló háttérű őshonos fiatalokra is. Nem képeznek ez alól kivételt a nők sem. A jelenség okságát, annak összetett motívumait a migrációkutatásból ismert dichotóm rendszerben foglaltuk össze. Megjelentek emellett olyan korábban ismeretlen elkövetési módok, mint a tömeges szexuális zaklatás, ahogy azt a 2015. évi kölni szilveszter-éjszaka eseményeiben láthattuk. A Bundeskriminalamt állásfoglalásában található megfogalmazás szerint új bűnelkövetési módszer: szexuális erőszakcselekmények sorozata, amelyeket vagyon elleni és rablási cselekmények kísérnek. Ugyancsak említést kell tenni a premodern hagyományokból eredő kriminális magatartásokról, amilyen a női körülmételés, a gyermekházasságok, kényszerházasságok és a becsületgyilkosságok.

III. MUNKATERVEN FELÜL MEGVALÓSULT EGYÉB KUTATÁSI FELADATOK

Kármán Gabriella:

A grafológia mint kérdéses tudományos megalapozottságú szakterület alkalmazhatósága a büntetőeljárásban

Az igazságszolgáltatásban a szakértői vélemény hitelességét tekintve kiemelt bizonyítási eszköznek tekinthető, akkor is, ha a bizonyítási eszközök értékét illetően a büntetőeljárás törvény nem tesz különbséget. A szakvélemény hiteltérdemlőségének általában véve alapját képezi a szakértő különleges szakértelme, az ennek alapjául szolgáló szakismeretek, valamint az alkalmazott szakértői módszerek. (Természetesen egy konkrét szakvélemény hiteltérdemlősége megítélésénél az egyedi körülmények mint vizsgálati tényezők értékelése játszik meghatározó szerepet.)

A szakvélemény hiteltérdemlőségének általános feltételei a különböző szakterületeken különböző jellegűek. A kriminalisztika a szakértői területeket megkülönbözteti aszerint, hogy azok természettudományos alapokon nyugszanak vagy speciálisan a kriminalisztika céljaira, általában gyakorlati tapasztalati úton jöttek létre (klasszikus kriminalisztikai szakterületek). A természettudományos megalapozottságú területekkel kapcsolatban nagyobb a „bizalom”. Az igazságszolgáltatásban, illetve az ezzel foglalkozó tudományos kutatásokban felmerült negatív tapasztalatok hatására világszerte többféle szempontrendszer alakítottak ki a szakterületek felülvizsgálatára, elsődlegesen a kriminalisztikai területeket illetően. Ezek szerint alapvetően szükség van az eredendően tapasztalatokra épülő szakterületek ismeretanyagának – a tudomány aktuális és mindenkor állása szerinti – felülvizsgálatára, korszerű módszertani alátámasztására, a „szakértelem” ennek megfelelő korszerű meghatározására, a tárgyi feltételek, a laboratóriumi eljárás egységes szempontok szerint vizsgálatára. Mindez alap- és alkalmazott kutatások segítségével vihető véghez, majd a minőség elsősorban akkreditáció segítségével biztosítható.

Az írásszakértői módszerek között a kutatás a grafológiával (íráspszichológiával) mint speciális írásvizsgálati módszerrel foglalkozik. A grafológiai vizsgálatok – azon túl, hogy a szakterület önmagában is jellegzetes ismeretanyaggal bír és sajátos gyakorlati módszertannal rendelkezik – rendszertanilag illeszkednek az írásszakértői vizsgálatok közé és a pszichológus szakértő tevékenységéhez is, speciális módszerként. A grafológia mint szakterület megítélése a köztudatban nem egyértelmű. Témánk szempontjából is érintett, ugyanis a grafológia igaz-

ságügyi szakértői szakterület volt, megalapozottságát, bizonyítékként történő felhasználhatóságát illetően azonban számos kétely fogalmazódott meg. A kutatás ennek okait vizsgálja, illetve a szakterület jelenlegi lehetőségeit elemzi a poligráffal képzett analógia alapján.

Bárd Petra:

Metszéspontok: Uniós büntetőjog és alapjogok

Felkérő intézmény: Európai Parlament

A tanulmány a jogállamiság és a kölcsönös elismerés, valamint a kölcsönös bizalom mint az EU-tagállamok közötti büntetőjogi együttműködés alapelveinek kapcsolatát vizsgálta. A bírói ítéletek kölcsönös elismerésének kérdését abból a szempontból tárgyalta, hogy az milyen következményekkel bír az egyénre, az emberi jogokra és szabadságokra. Mint minden hiányos alkotmányos struktúránál, illetve kialakuló jogrendek kezdeti stádiumában, az EU vonatkozásában is a bíróságok játszanak kulcsszerepet, ezért az EU Bíróság és a nemzeti bíróságok esetjogára is kitért, amelyben a különböző fórumok megpróbálták összehangolni a „bírói ítéletek kölcsönös elismerését”, azaz a „bírói ítéletek szabad mozgását az EU-n belül” és az alapjogokat. Állításai alátámasztására a kutató példaként a kölcsönös bizalom elvének emblematikus intézményét, az európai elfogatóparancsot és az ahhoz kapcsolódó esetjogot választotta.

A kutatás kiindulópontja szerint a kölcsönös elismerés elve eltérő következményekkel bír a gazdasági integráció és a büntetőjog területén. A belső piacon ugyanis a szabadságot, így az áruk szabad mozgását segíti elő a jogelv, a büntetőjogi területen azonban a „bírói ítéletek és határozatok szabad áramlása” a tagállamok hatáskörét, hatalmát növeli az egyén és az egyén jogainak terhére. Ennek fényében a kutató szerint aggályos, hogy a legtöbb, a kölcsönös bizalom elve alapján elfogadott uniós jogszabályban, így például az európai elfogatóparancsban sem szerepel az emberi jogok potenciális sérelme, mint a végrehajtás megtagadási oka.

A jövőben a jogalkotóra és a jogalkalmazóra is hárul felelősség a kölcsönös bizalom elve alapján elfogadott uniós jogszabályok alapjog-konformmá tétele területén. A jogalkotó illeszthetne például egy arányossági tesztet a kölcsönös bizalom alapú jogszabályokba, vagy kiegészíthetné a megtagadási okokat egy emberi jogi kivétellel. Mindezt kísérhetné az emberi jogok folyamatos monitorozása, ideértve a kínzás vagy embertelen, megalázó bánásmód vagy büntetés veszélyének fennállását. Az emberi jogokon túl a jogállamiság folyamatos monitorozása is szükséges volna, hiszen például a bíróságok függetlensége kulcsfontosságú a kölcsönös bizalom szempontjából. Egy ilyen monitoring mechanizmus felállítására tett javaslatot Bárd Petra, Sergio Carrera, Elspeth Guild, Dimitry Kochenov egy az Európai Parlament felkérésére idén készített tanulmányban, amelynek ajánlásait az Európai Parlament figyelembe vette, és ennek megfelelően 2016 októberében egy objektív kritériumok alapján működő, a demokrácia, jogállamiság és az alapjogok monitorozását szolgáló rendszer felállítására tett javaslatot a Bizottságnak.

Mindezek mellett a kutató szerint vélhetően a jövőben sem csökken a bíróságok, és különösen a luxembourgi Bíróság jelentősége, hiszen ők határozzák meg az alapjogi kivételek pontos körét, amelynek lehetőségét az esetjog az *Aranyosi és Căldăraru* ítéletében már megteremtette. A doktrína finomítása a jövő feladata, márpedig nem lesz könnyű olyan tesztek kidolgozása, amelyek egyrészt tiszteletben tartják a tagállamok közötti jóhiszemű együttműködés és a kölcsönös bizalom elvét, másrészt pedig eleget tesznek az EU kollektív felelősségének az EEJE és az Alapjogi Charta fényében az alapjogvédelem terén.

Bárd Petra – Bárd Károly:

Az Európai Emberi Jogi Egyezmény és a magyar jogrend kapcsolata

Felkérő intézmény: Európa Tanács, HELP program

Az Európa Tanács felkérésére készített tanulmány a magyar jog és az Emberi Jogok Európai Egyezménye (EJEE) kapcsolatát vizsgálta.

2012-ben Kardos Gábor, az emberi jogok nemzetközi védelmével foglalkozó professzor számba vette a nyugat-európai szakértők által mintegy húsz évvel ezelőtt, a volt kommunista kelet-európai államok csatlakozásának napirendre kerülésekor megfogalmazott aggályokat. Magyarország példáján azt vizsgálta, vajon az akkor felvetett aggályok beigazolódtak-e vagy sem.² Kardos megjegyzi, annak idején attól tartottak, hogy a rendszerváltó országoknak köszönhetően csökkenhet az 1990-es évek elejére elért alapjogvédelem szintje, melynek következtében a régi aláíró államoknak az emberi jogi mechanizmustól való elidegenedése is bekövetkezhet. Arra is számítottak, hogy az új tagállamokból érkező kérelmek esetében a Bíróság alapvetően politikai természetű kérdésekkel szembesülne, így például a kisebbségek védelme, a második világháború alatt államosított vagyonért járó kártalanítás, vagy a kommunista rendszer alatt elkövetett bűnökért való felelősségre vonás problémáival. A szkeptikusok szerint ez megakadályozta volna a Bíróságot abban, hogy tovább finomítsa a nyugat-európai, stabil demokráciák keretei között felmerült emberi jogi kérdéseken elért alapjogi joggyakorlatát. Ami a magyar tapasztalatokat illeti, Kardos megállapítja, hogy a felidézett félelmek és aggályok alaptalannak bizonyultak. A Bíróság sikeresen elkerülte a „kettős mérce” alkalmazását és a Magyarországgal összefüggésben hozott ítéletek semmilyen módon nem járultak hozzá a jogvédelem szintjének csökkenéséhez.

Természetesen a Bíróságnak olyan ügyekkel is kellett foglalkoznia, melyeknek a gyökerei még a kommunista múltba nyúltak vissza. Az Európai Emberi Jogi Bíróság (EJEB) egyebek között a választójogra, a véleménynyilvánítás szabadságára és az információszabadságra vonatkozó ítéleteivel járult hozzá a magyarországi demokrácia megszilárdításához. Joggyakorlata a magyar jogi kultúra szerves részévé vált. Valamennyi hazai jogi kar indít kötelező, kötelezően vagy szabadon választható, a strasbourgi esetjogot bemutató kurzust, illetve nemrégiben az Eötvös Loránd Tudományegyetem Társadalomtudományi Kara is elindított egy emberi jogi mesterképzést. A Magyar Alkotmánybíróság és a civil szervezetek is rendszeresen hivatkoznak a strasbourgi esetjogra és egyre több ügyvéd támaszkodik az EJEB joggyakorlatára a hazai bíróságok előtt zajló eljárásokban. A Magyar Igazságügyi Akadémia is több kurzust indított a strasbourgi joggyakorlat különböző szempontjai köré szervezve. Időnként a bíróságok is utalnak az EJEB ítéleteire, de ez semmiképpen sem mondható általános gyakorlatnak. Ugyanakkor a kutatási eredmények azt mutatják, hogy a nyugat-európai bíróságok esetében is két évtizednek kellett elteltie, amire a bírók között általánossá vált a strasbourgi esetjog alkalmazása.

Hazánkban a strasbourgi ítéleteket végrehajtják, illetve a jogszabályokat módosítják, hogy megfeleljenek az EJEE-nek. A Fratanoló-ügyben hozott ítéletet követő határozat, melyben az Országgyűlés kifejezi egyet nem értését és szándékát arra nézve, hogy fenntartja a kérdéses büntető törvénykönyvi szabályt, kivételnek tekinthető.

Bizonyos területeken intézkedéseket hoztak annak érdekében, hogy elkerüljük a jövőbeli, sorozatos jogsértéseket. Mindezek alapján ahhoz, hogy a jövőre nézve elkerüljük a 3. cikk sérelmét, javítani kell a fogva tartás körülményeit, vissza kell szorítani a rendőri erőszakot, melynek áldozatai túlnyomórészt a roma lakosság tagjai közül kerülnek ki, mindezt – egyebek között – intenzív képzésekkel és a rendőri erőszak hatékony kivizsgálásával lehet elérni.

² Kardos Gábor: Az Emberi Jogok Európai Bírósága és Magyarország: Jogi kultúra és hatékonyság. In: *Kriminológiai Közlemények*. Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, 2012, 205–207. o.

Mivel egyik napról a másikra nem lehet rendszerszintű hiányosságokat felszámolni, a jövőben is számíthatunk arra, hogy tovább fog gyarapodni a kérelmek száma. Ennek egy további oka abban rejlik, hogy az Alkotmánybíróság (AB) – a korábbiakhoz képest – már csak korlátozottabb körben tud az EJEB joggyakorlatával össze nem egyeztethető törvényeket megsemmisíteni. Először is azért, mert szűkebbre szabták az AB hatásköreit, másodsor pedig azért, mert az AB által korábban alkotmányellenesnek kimondott jogszabályok az Alaptörvénybe kerültek beépítésre. Végül, az EJEB joggyakorlatával ellentétes törvényeket (így például a Büntető törvénykönyv tényleges életfogytig tartó szabadságvesztéssel kapcsolatos rendelkezését³ vagy a hajléktalanságot kriminalizáló törvényt⁴) éppen az Alaptörvény alapján fogadták el. Ez csak néhány példa azon tényezők közül, melyek minden valószínűség szerint csak növelni fogják a strasbourgi bíróság ügyterhét.

Bárd Petra – Tóth Zsanett:

Gyűlölet-bűncselekmények Magyarországon

Felkérő intézmény: Európa Tanács, HELP program

Az Európa Tanács felkérésére készült tanulmány egy öthetes online ügyész- és bíróképzés tananyagát képezi. Az anyagot az interaktív online platform követelményeinek megfelelően kis blokkokba szerkesztettük, ám a teljes tanulmányt elektronikus jegyzet formájában is terjesztettük az ügyészek és bírák között.

A tanulmány mindenekelőtt a gyűlölet-bűncselekmények nemzetközi szakirodalomban elfogadott definícióját tárgyalja. Mivel a gyűlölet-bűncselekmény kriminológiai és nem tételes jogi fogalom, érdemes volt megvizsgálni, hogy a jogirodalom szerint mely Btk. Különös Részi tényállás sorolható a gyűlölet-bűncselekmények körébe, valamint milyen nemzetközi elvárás, szabályozás vonatkozik hazánkra, és mely tényállások feleltethetőek meg ezen előírásoknak. A nemzetközi dokumentumok sorát az univerzális, egyetemes szintű normák ismertetésével kezdtük, majd a regionális kötelezettségeket tárgyaltuk. A lehetséges nemzeti szabályozási megoldásokat külön fejezetben tárgyaltuk, áttekintve a kodifikációs technikákat és azon csoportok körét, amelyek fokozott védelemre tarthatnak igényt.

A magyar szabályozás áttekintését három részre bontottuk. A csoport elleni gyűlölet által motivált erőszakos magatartások (közösség tagja elleni erőszak, aljas indok) és a nem erőszakos magatartások elleni fellépést (közösség elleni uszítás, nemzetiszocialista vagy kommunista rendszerek bűneinek nyilvános tagadása, önkényuralmi jelkép használata) külön-külön tekintettük át, majd a nem büntetőjogi, egyéb rendelkezések és jogszabályok gyűlölet-bűncselekményekkel szembeni küzdelemhez történő hozzájárulását vizsgáltuk (Ptk., gyűlölet-beszéd a magyar Országgyűlésben, adatgyűjtés és -szolgáltatás).

Állításainkat az OKRI-ban folytatott gyűlöletbűncselekmény-kutatás eredményeivel támasztottuk alá, illusztrációként az ott feldolgozott anonimizált jogeseteket használtuk.

³ 2012. évi C. törvény 90. cikk (2) bekezdése.

⁴ Az 1999. évi LXIX. törvényt módosító, szabálysértésekről szóló 2011. évi CLIII. törvény 1. cikke.

Kó József:

Kockázatértékelés a pártfogói munkában

Felkérő intézmény: Igazságügyi Hivatal

A kutatás keretében két empirikus adatfelvételre került sor. Az első adatfelvétel során három megyében összesen 800 db környezettanulmányt és kockázatértékelést néztünk át. Az adatok számítógépes feldolgozása után összegző-értékelő tanulmány készült a kockázatértékelésben érvényesülő formális és informális elvárások működési mechanizmusáról. A tanulmányt az Igazságügyi Hivatal egy kiadványban megjelentette, továbbá az eredmények egy konferencián is ismertetésre kerültek.

A kutatás legfontosabb megállapítása az volt, hogy a pártfogó felügyelők a kockázatértékelési adatlap kitöltése során és az értékelés elkészítésekor nemcsak az adatlapon feltüntetett kérdéskörök mentén értékelnek, hanem más szempontokat is figyelembe vesznek a veszélyeztetettség fokának megállapításakor.

A kutatás második felében ezeket a tényezőket igyekeztünk felderíteni és meghatározni, hogyan is működik a kockázatértékelés a gyakorlatban. A kutatás második szakaszában 30 interjú készült pártfogó felügyelőkkel és két fókuszcsoportos adatfelvételre is sor került. Az eredmények feldolgozása és a korábbi empirikus vizsgálat eredményeivel való összevetése után javaslatot készítettünk a kockázatértékelés során használt adatlap átalakítására vonatkozóan. A javaslatok alkalmazása esetén a kockázatértékelés objektívabbá és egységesebbé válhat. A javaslatok feldolgozása és elfogadása még folyamatban van.